

OSOBNÁ POTROŠNJA U STRUKTURI NACIONALNOG DOHOTKA U SFRJ OD 1952-1986. GODINE

U ovom radu izvedena je analiza društvenog proizvoda, nacionalnog dohotka i osobne potrošnje, s posebnim osvrtom na učešće nacionalnog dohotka u društvenom proizvodu, osobne potrošnje u društvenom proizvodu i osobne potrošnje u nacionalnom dohotku. Došlo se do slijedećih rezultata. Društveni proizvod u prvim godinama poslijeratnog razdoblja imao je visoku prosječnu godišnju stopu rasta (8,56% za razdoblje 1952-1961. godine). Stopa rasta neprestano pada, tako za razdoblje 1980-1986. godine iznosi svega 1,14%. Poslije ovih spoznaja jasno je da se to isto događa i nacionalnom dohotku i osobnoj potrošnji. Tako je nacionalni dohodak u razdoblju 1980-1986. godine zabilježio stopu rasta svega 1,04%, a osobna potrošnja 0,17%.

Osobna potrošnja; nacionalni dohodak.

1. UVOD

Proizvodnja neposredno zavisi o potrošnji. Sve što se proizvede namijenjeno je određenoj potrošnji iz čega slijedi novi ciklus proizvodnje.

Tri su onovne vrste finalne potrošnje: investicije, opća potrošnja i osobna potrošnja. One se u pravilu mogu rasporediti iz ukupnog društvenog proizvoda. Odnosi u raspodjeli ukupnog društvenog proizvoda bitan su faktor razvoja i obujma bilo kojeg vida potrošnje. Ona (raspodjela) u stvari konkretizira koncepciju društveno-ekonomskog razvoja zemlje u svakoj njezinoj etapi.

2. DRUŠTVENI PROIZVOD I NJEGOVA RASPODJELA

Neposredno poslije rata kod nas je došlo do podruštvljavanja sredstava za proizvodnju kako bi se ostvarili uvjeti pravednije raspodjele novostvorene vrijednosti. Trebalo je osigurati stalno poboljšavanje uvjeta života radnika i seljaka, razvoj zajedničke potrošnje te stvaranje akumulativne sposobnosti privrede za investiranje u osnovne i obrtne fondove. U svakoj fazi razvoja društvo mora odrediti odnos između neproizvodne potrošnje i akumulacije. Time će se definirati obujam i tempo rasta osobne potrošnje. Ona društvena zajednica, koja je u mogućnosti angažirati veća akumulativna sredstva, ima uvjete za brži ekonomski i društveni razvoj. U društvenom proizvodu najveću stavku čini osobna potrošnja. Veoma je značajno

pravilno naznačiti granice između sredstava koja će služiti zadovoljavanju osobnih potreba i sredstava koja će se koristiti za zadovoljavanje općih ili zajedničkih potreba. Pogrešno postavljeni odnosi mogu dovesti do poremećaja toka ukupne društvene reprodukcije i do strukturnih poremećaja u razvoju privrede. Preveliko ograničavanje osobne potrošnje može imati za posljedicu usporavanje rasta proizvodnosti rada, odnosno usporavanje privrednog rasta u cjelini. Zato se u raspodjeli društvenog proizvoda mora neprestano voditi računa da se u odnosima između akumulacije i potrošnje stimulira povećanje proizvodnosti rada. Pitanje je kako doći do optimalnog odnosa između tih kategorija. Ekonomska nauka za sada nema rješenja. Ne postoji opći model rješenja odnosa potrošnja - akumulacija. Taj odnos je rezultat konkretnih uvjeta u nekoj zemlji, odnosno prioritetnih zadataka u razvoju nacionalne ekonomije, a jedan od najvažnijih uvjeta za taj odnos je nivo privrednog razvoja zemlje.

Podaci o društvenom proizvodu nalaze se u tabeli 2, kolona 2 izraženo u milijunima dinara, a po cijenama iz 1972. godine. Dinamika društvenog proizvoda može se vidjeti u tabeli 2, koloni 5. Od 1952. g. društveni proizvod neprestano raste. Za razdoblje od 1952.g. do 1981.g. prosječna godišnja stopa rasta iznosila je 6,65%. U tabeli 1, koloni 2, može se promatrati kretanje društvenog proizvoda pomoću prosječnih verižnih indeksa.

Tabela 1. Prosječni verižni indeksi društvenog proizvoda nacionalnog dohotka i osobne potrošnje

Godina	GDP	GND	GOP ¹
1	2	3	4
1952-1961	1,0856	1,0848	1,0694
1962-1971	1,0688	1,0680	1,0693
1972-1981	1,0518	1,0511	1,0409
1980-1986	1,0114	1,0104	1,0017
1952-1981	1,0665	1,0657	1,0577
1952-1986	1,0581	1,0573	1,0498

Napomena: tabela je formirana na temelju podataka koji se nalaze u tabeli 2 i 3.

Za razdoblje od 1952-1961.g. društveni proizvod povećavao se prosječno godišnje

- 1 G - prosječni verižni indeks
 DP - društveni proizvod
 ND - nacionalni dohodak
 DP - osobna potrošnja
 OP - osobna potrošnja

po stopi od 8,56%. Već u slijedećem desetljeću ona je nešto manja i iznosi 6,88%, a u trećem svega 5,18%. Za razdoblje 1980-1986.g. rast društvenog proizvoda drastično je pao, a prosječna godišnja stopa rasta iznosi svega 1,14%.

3. OSOBNA POTROŠNJA KAO KATEGORIJA NACIONALNOG DOHOTKA, ODNOSNO DRUŠTVENOG PROIZVODA

U tabeli 2 može se promatrati kretanje društvenog proizvoda, nacionalnog dohotka i osobne potrošnje za period 1952-1981.g. Iznosi su dani u stalnim cijenama kako bi se mogla izvesti realna analiza. Isto tako mogu se vidjeti različiti odnosi između svih kategorija. Tako se u koloni 8 može vidjeti učešće nacionalnog dohotka u društvenom proizvodu za svaku godinu cijele vremenske serije. U 1952.g. nacionalni dohodak iznosio je 91,57% društvenog proizvoda. S vremenom ono je minimalno opadalo, odnosno za prvo desetljeće to iznosi 0,58 poena ili prosječno godišnje 0,07%. U slijedećem desetljeću tj. za 1962-1971.g. učešće bilježi pad za 0,64 poena, odnosno godišnje 0,08%, a za period 1972-1981. godine za 0,55 poena ili prosječno godišnje 0,07%. Za cijelo razdoblje učešće nacionalnog dohotka u društvenom proizvodu opalo je za 2,06 poena ili prosječno godišnje 0,08%.

Prosječni verižni indeksi iz kojih je dobivena prosječna godišnja stopa nalaze se u tabeli 4.

U tabeli 2, koloni 9 nalaze se podaci o učešću osobne potrošnje u društvenom proizvodu. Primjećuje se da je ono od početka vremenske serije do samoga kraja padalo s malim oscilacijama.

Interesantno je primijetiti kako je ovo učešće veoma visoko 1952.g. (64, 65%), da bi već iduće godine palo na svega 55,90%. Slična situacija se ponovila 1956.g. (učešće 60,10%) da bi 1957.g. došlo do pada na 55,80%. Ostali članovi vremenskog niza nisu imali značajnijih odstupanja.

Ako se izvede analogna analiza kolone 9, tabele 2 kao, što je već izvedeno za kolonu 8 iste tabele, dobit će se slijedeći rezultati. Za prvo desetljeće, tj. 1952-1961.g. učešće osobne potrošnje u društvenom proizvodu palo je ukupno 8,15 poena ili prosječno godišnje 1,49%. Učešće osobne potrošnje za period 1962- 1971.g, tj. za drugo desetljeće, ostalo je gotovo na istom nivou, odnosno 1971.g. u odnosu na 1962. godinu poraslo je za 0,20 poena. Ako se izračuna prosječna godišnja stopa, dobije se podatak o prosječnom godišnjem rastu za 0,04%. Ovim se može potvrditi gornja konstatacija, tj. da se učešće osobne potrošnje u društvenom proizvodu nije mijenjalo u ovom periodu.

Za razdoblje 1972-1981.g. učešće je ukupno palo 5,01 poen ili prosječno godišnje 1,04%.

U tabeli 3. nalazi se nastavak tabele 2.²

2 Tabela 3. posebno je formirana zbog toga što je u osobnoj potrošnji uključena potrošnja stranih turista.

U koloni 9, tabele 3. može se vidjeti da je 1980.g. učešće osobne potrošnje u društvenom proizvodu iznosilo 52,36%, a 1986.g. 49,41%. Dakle, učešće je i dalje padalo, odnosno palo je za 2,95 poena ili prosječno godišnje za 0,96%.

Tabela 2. Pregled društvenog proizvoda, nacionalnog dohotka i osobne potrošnje SFRJ u milijunima dinara po cijenama 1972. g.

Godina	Društ.v. proizvod	Nacion. dohod.	Osobna potroš.*	Lančani indeksi				Učešće	
				DP	ND	OP	NDuDP	OPuDP	OPuND
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1952.	59743	54704	38624	-	-	-	91,57	64,65	70,61
1953.	69235	63676	38702	115,89	116,40	100,20	91,97	55,90	60,78
1954.	71424	65585	41140	103,16	103,00	106,30	91,82	54,60	62,73
1955.	81087	74492	45571	113,53	113,58	110,77	91,87	56,20	61,18
1956.	76996	70479	46275	94,95	94,61	101,54	91,54	60,10	65,66
1957.	92781	85099	51772	120,50	120,74	111,88	91,72	55,80	60,84
1958.	94527	86384	54258	101,88	101,51	104,80	91,39	57,40	62,81
1959.	109909	100501	59571	116,27	116,34	109,79	91,44	54,20	59,27
1960.	118283	107764	65833	107,62	107,23	110,51	91,11	55,66	61,09
1961.	125086	113810	70674	105,75	105,61	107,35	90,99	56,5	60,10
1962.	129383	117406	71678	103,44	103,16	101,42	90,74	55,40	61,05
1963.	145026	131470	78749	112,09	111,98	109,86	90,65	54,30	59,90
1964.	161607	146471	87914	111,43	111,41	111,64	90,63	54,40	60,02
1965.	164658	148911	93196	101,89	101,67	106,01	90,44	56,60	62,59
1966.	177511	160683	94791	107,81	107,91	101,71	90,52	53,40	58,99
1967.	181520	164183	101288	102,26	102,18	106,85	90,45	55,80	61,69
1968.	188173	169985	104624	103,67	103,53	103,29	90,33	55,60	61,69
1969.	206339	186409	112042	109,65	109,66	107,09	90,34	54,30	60,11
1970.	217947	196554	120960	105,63	105,44	107,96	90,18	55,50	61,54
1971.	235540	212210	130960	108,07	107,97	108,28	90,10	55,60	61,72
1972.	245547	221131	137025	104,25	104,20	104,63	90,06	55,80	61,97
1973.	257684	231986	140695	104,94	104,91	102,68	90,03	54,60	60,65
1974.	279685	251385	151030	108,54	108,36	107,35	89,88	54,00	60,08

nastavak tabele 2.

1975.	289893	260531	156174	103,65	103,64	103,41	89,87	53,87	59,94
1976.	301191	270593	163097	103,90	103,86	104,43	89,87	54,15	60,27
1977.	325321	292130	174595	108,01	107,96	107,05	89,80	53,67	59,77
1978.	347799	311999	186737	106,91	106,80	106,95	89,71	53,69	59,85
1979.	372317	334214	197101	107,05	107,12	105,55	89,77	52,94	58,97
1980.	380864	341620	198481	102,30	102,22	100,70	89,70	52,11	58,10
1981.	386851	346252	196496	101,57	101,36	99,00	89,51	50,79	56,75

Izvor: Studije, analize i prikazi, Lična potrošnja stanovništva Jugoslavije 1952-1981, Beograd 1983.g. str.16-17.

* SGJ 1988.g. str. 167.

Prosječna godišnje stopa pada učešća osobne potrošnje u društvenom proizvodu za razdoblje 1952-1981.g. iznosi 0,83%, a za 1952-1986.g. 0,79%.
Prosječni verižni indeksi iz kojih je izračunata prosječna godišnja stopa nalaze se u tabeli 4.

Tabela 3. Pregled društvenog proizvoda, nacionalnog dohotka i osobne potrošnje SFRJ u milijunima dinara po cijenama 1972. g.

Godina	Društ.v. proizvod	Nacion. dohod.	Osobna potroš.	Lančani indeksi U			NDuDP	učešće	
				DP	ND	OP		OPuDP	OPuND
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1980.	380864	341620	199431	-	-	-	89,70	52,36	58,38
1981.	386371	346252	197546	101,45	101,36	99,05	89,62	51,13	57,05
1982.	388174	348061	197505	101,47	100,52	99,93	89,67	50,85	56,72
1983.	384265	343867	194905	98,99	98,80	98,73	89,49	50,72	56,68
1984.	391836	349777	193048	101,97	101,72	99,05	89,27	49,27	55,19
1985.	393742	351131	192976	100,49	100,39	99,96	89,18	49,01	54,96
1986.	407748	363532	201465	103,58	103,53	104,40	89,16	49,41	55,42

Izvor: SGJ 1988, str. 93, 167. i 96.

* Uključena i potrošnja stranih turista

Pregled učešća osobne potrošnje u nacionalnom dohotku nalazi se u tabelama 2. i 3. u koloni 10. Ono je u 1952.g. iznosilo 70,61%. Za ovaj podatak može se reći da je nekakav ekstrem u odnosu na ostale podatke vremenske serije 1952-1986.g. Učešće osobne potrošnje u nacionalnom dohotku za sve ostale godine kreće se između 62,73% kao najveće vrijednosti i 54,96% kao najmanje. Iz ovoga se može izvući generalni zaključak da je učešće osobne potrošnje u nacionalnom dohotku imalo tendenciju pada za cijelo promatrano razdoblje. To se može vidjeti iz podataka koji se nalaze u tabeli 4, koloni 4, a u nastavku će se to detaljnije pokazati. Ako se vremenska serija razbije u jedanke periode, onda se iz tabele 2. dobiju tri jednake grupe po deset godina. U prvoj grupi može se vidjeti da je učešće osobne potrošnje u nacionalnom dohotku palo za 8,51 poena ili prosječno godišnje po stopi od 1,42%.

Tabela 4. Prosječni verižni indeksi učešća nacionalnog dohotka u društvenom proizvodu, osobne potrošnje u nacionalnom dohotku i osobne potrošnje u društvenom proizvodu u SFRJ 1952-1986. g.

Godina	G _{ND} u DP	G _{OP} u DP	G _{OP} u ND
1	2	3	4
1952-1961.	0,99929	0,98514	0,98583
1962-1971.	0,99921	1,00040	1,00121
1972-1981.	0,99932	0,98960	0,99027
1980-1986.	0,99899	0,99038	0,99137

1952-1981.	0,99922	0,99171	0,99249
1952-1986.	0,99922	0,99212	0,99290

Napomena: ovi su podaci dobiveni iz tabele 2. i 3.

Drugo desetljeće karakterizira minimalan porast učešća osobne potrošnje u nacionalnom dohotku, pa se može reći da je ono poraslo u tom periodu za 0,67 poena ili prosječno godišnje po stopi od 0,12%.

U trećem desetljeću dogodio se popriličan pad učešća osobne potrošnje u nacionalnom dohotku, i to za 5,22 poena ili prosječno godišnje 0,97%.

Četvrto razdoblje, koje se može vidjeti u tabeli 3. koloni 10, čini četvrtu grupu tabele 4, (kolonu 4). U tom razdoblju može se zaključiti da je učešće palo za 2,96 poena ili prosječno godišnje 0,86%.

Može se pokazati još jedna interesantna usporedba. Učešće osobne potrošnje u nacionalnom dohotku ukupno je palo od 1952-1986.g. za 15,19 poena ili prosječno godišnje 0,71%.

4. ZAKLJUČAK

Osnovna kretanja poslijeratnog društveno-ekonomskog razvoja naše zemlje i osobne potrošnje u njemu, mogu se uočiti iz podataka o kretanju osnovnih kategorija: društvenog proizvoda, nacionalnog dohotka i osobne potrošnje, praćenjem i analizom njihovih promjena i međusobnih odnosa.

Iz prikazanih podataka jasno je vidljiv neprestani rast društvenog proizvoda, međutim stopa rasta sigurnim tempom pada, tj. ovaj rast je sve sporiji (od 8,56% u početnom promatranom razdoblju stopa rasta na kraju pada na 1,14%).

Doduše za očekivati je da početna visoka stopa rasta u kontekstu naših društveno-ekonomskih kretanja nije bila održiva na duže vremensko razdoblje, međutim je zabrinjavajući nizak nivo na koji je pala u razdoblju 1980-1986.g.

Slična kretanja pokazuju i razvoj nacionalnog dohotka: sve sporiji porast od 1952-1981.g. a nakon toga drastičan pad stope rasta. Konkretno, stopa rasta u razdoblju 1952-1961.g. od 8,48% pada na svega 1,04% u razdoblju 1980-1986.g.

U prvih 20 godina promatranog razdoblja, tj. od 1952-1971.g, kada je stopa rasta društvenog proizvoda i nacionalnog dohotka bivala sve manja, tempo rasta osobne potrošnje bio je uglavnom stabilan - prosječna stopa iznosila je za prvo desetljeće 6,94%, za drugo promatrano desetljeće 6,93%.

Međutim, u razdoblju 1972-1981.g. prosječna stopa rasta osobne potrošnje pada na 4,09%. Promatrajući pojedinačno godine (veržne indekse) od 1980-1985.g. osobna potrošnja lagano pada iz godine u godinu, da bi 1986. godine u odnosu na 1985.g. porasla za 4,40%.

Budući da se raspoloživi statistički podaci od 1980. godine pa nadalje za osobnu potrošnju iskazuju zajedno s potrošnjom stranih turista, proizlazi da je osobna potrošnja stanovništva SFRJ u konstantnom padu, i to snažnije nego podaci pokazuju.

Što se tiče učešća nacionalnog dohotka u društvenom proizvodu vidi se da je ono padalo za cijelo vremensko razdoblje 1952-1986.g. U tom vremenu prosječna godišnja stopa pada iznosi 0,788%. Promatrajući stopu pada po razdobljima od deset godina može se uočiti da je za 1952-1961.g. iznosila 0,071% za 1962-1971.g. 0,079% za 1972-1981.g. 0,068% i za posljednje razdoblje bilježi najveću stopu pada, i to 0,101%.

Učešće osobne potrošnje u društvenom proizvodu također bilježi pad u cijelom razdoblju (1952-1986.g.) izuzev u periodu 1962-1971.g. U tom desetljeću bilježi čak

i prosječni godišnji rast od 0,04%. Učešće osobne potrošnje u nacionalnom dohotku gotovo je indentično učešću osobne potrošnje u društvenom proizvodu. Doživjelo je prosječni godišnji porast jedino u razdoblju 1962-1971.g, i to za 0,121%.

LITERATURA

Antunov, I.: Turizam i ekonomska teorija, Zagreb, 1985.

Grupa autora: Aktuelni problemi privrednog razvoja i privrednog sistema Jugoslavije, Ekonomski institut Zagreb, 1971.

SZS: Statistički godišnjak 1988.g., Beograd, 1988.

SZS: Studije analize i prikazi III, Lična potrošnja stanovništva Jugoslavije 1952-1981., Beograd, 1983.

Primljeno: 1989-09-29

Krsto K. Personal consumption in the structure of national income in SFRJ from 1952 - 1986 year

Summary

In this work is represented the analyses of national products, national income and personal consumption, with an special look back on the participation of national income in social product, personal consumption in social product and personal consumption in national income. It resulted in following facts. The social product in the first years of the after war period had the high approximate year rate of rising (8,56% for the period 1952-1961 year). The rate of rising was constantly decreasing so that, for the period of 1980-1986 year it had only 1,14%. After such recognition it is obvious that the same thing appears in the national income and in personal consumption. So the national income in the period 1980-1986 year denoted the rate of rising only 1,04%, and personal consumption 0,17%.